

УДК 347(77+78)

JEL Classification: O30; L21; M31

Перерва Петро ГригоровичORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6256-9329>

д-р екон. наук, професор

завідувач кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин

Маслак Марія ВолодимирівнаORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3322-740X>

канд. екон. наук, доцент

докторант кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

(Харків, Україна)

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ

У статті розглянуто теоретико-методичні питання визначення економічного ефекту від процесів створення та використання об'єктів інтелектуальної власності. Сформовано та обґрунтовано види економічних ефектів, що можуть виникати в процесі проведення економічної оцінки об'єктів інтелектуальної власності, які тісно корелюють з точністю та об'єктивністю здійснюваної оцінки. Вперше запропоновано методичний підхід до оцінки результативності інноваційної діяльності підприємств на засадах маркетингової концепції життєвого циклі інтелектуального продукту. Зроблено висновок про те, що весь життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності з точки зору оцінки ефективності його створення та споживання (в складі інноваційного товару або при частковому або повному відчуженні) доцільно розбити на 9 стадій. Визначення ефекту життєвого циклу інтелектуального продукту в найбільш ефективному вигляді рекомендується робити в тому випадку, коли в інноваційному процесі задіяне тільки одне підприємство, яке є одночасно і розробником і споживачем інтелектуального продукту.

Ключові слова: інтелектуальна власність, управління, ефект, життєвий цикл, економічна оцінка, ефективність, промислові підприємства

DOI: 10.15276/mdt.7.3.2023.8

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. В даний час у всіх економічно розвинутих країнах світу ключову роль в ефективному розвитку національної економіки відіграє інтелектуально-інноваційна діяльність. Віддаючи належне важливості інтелектуально-інноваційних процесів, уряди розвинутих країн створили необхідні умови для їх підтримки та ефективного регулювання, які представлені у вигляді прийняття відповідних нормативних актів, створення ринкової інфраструктури та державного стимулювання інтелектуально-інноваційної діяльності.

© 2023 The Authors. This is an open access article under the CC BY license
(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Як показує світовий досвід [1-17], одним із основних джерел нових інтелектуально-інноваційних технологій, без яких не може обійтись ні одна інноваційна економіка, є підприємства, що здійснюють інтелектуально-інноваційну діяльність. Інноваційні підприємства не тільки забезпечують розвиток науково-технічної сфери країни, наряду з науково-дослідними інститутами, але також мають величезне значення для соціально-економічного розвитку. Підприємства інтелектуально-інноваційної сфери формують здорову конкурентну середу, сприяють зайнятості населення, за рахунок податків поповнюють державний бюджет, створюють і підтримують інтелектуально-інноваційну активність у країні, а саме головне забезпечує економічний ріст.

Виходячи з цих посилань, економічна оцінка результатів інтелектуально-інноваційної діяльності представляється найбільш важливим елементом в системі управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. Ухвалюючи рішення з управління науковими проектами, важливо не лише вміти оцінювати результати інтелектуально-інноваційної діяльності як нематеріального активу, а і визначати його ринкову вартість, розраховувати потенціальний (майбутній) економічний ефект від впровадження результатів інтелектуально-інноваційної діяльності у діяльність економічних суб'єктів. Головним питанням, що заслуговує на особливу увагу, є обґрунтування показників ефективності та способів їх розрахунку [1-3]. Крім того, необхідно врахувати можливість включення показників ефективності результатів інтелектуально-інноваційної діяльності у модель інноваційного потенціалу та програму маркетингової діяльності промислового підприємства, а для цього необхідно вибрати з існуючих моделей розрахунків економічного ефекту таку, яка в найбільшій мірі притаманна для промислового підприємства в сучасних умовах.

Існуючими в цей час методами [1, 3, 4, 5] можна визначити ефективність інтелектуально-інноваційних проектів, які в своїй основі спираються на об'єкти інтелектуальної власності, тільки в дуже обмеженому (локальному) значенні на рівні оцінки грошових потоків, які включають витрати-доходи. Разом з тим, можна впевнено стверджувати, що основні ефекти від розробки та використання такого роду проектів не відтворюють очевидного для дослідника вартісного наповнення і частіше всього проявляються згодом, а не відразу після свого практичного впровадження. Однак, на нашу думку, саме такого роду ефекти і роблять інтелектуально-інноваційні проекти важливими та економічно обґрунтованими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких покладений початок вирішенню даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми економічної оцінки інтелектуальних продуктів були в центрі наукових досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них особливо слід відмітити Яковлева А.І. [1], Борзенко В.І. [2], Бутнік-Сіверського О.Б. [3], Витвицьку О.Д. [4], Кобелеву Т.О. [5, 8, 15], Перерву П.Г. [6, 12, 13], Ілляшенко С.М. [6], Вірченко В.В. [7], Ткачову Н.П. [10], Старостіну А.О. [11], Коціскі Д. [9, 14, 17]. Вказані дослідники зробили спроби доповнити та уточнити офіційні методичні рекомендації щодо економічної оцінки створення та споживання інтелектуальних продуктів, проте в працях цих авторів не розглядається можливість застосування принципів та методів комплексного аналізу створення та використання об'єктів інтелектуальної власності, що є суттєвим недоліком даних методичних розробок. Багато в чому це пов'язано з відсутністю єдиного уявлення про сутність, зміст, принципи та методи комплексного економічного аналізу ефективності, а також з тим, що використання об'єктів інтелектуальної власності в нашій країні

залишається відносно новим об'єктом економічного аналізу.

Дослідження економічної літератури з оцінки ефективності досліджень і розробок показало, що існуюча база спирається, перш за все, на бібліометричні і технометричні індекси [1, 2, 6, 11]. На наш погляд, вказані показники не враховують наявні фінансові ресурси, хоча вони важливі в науковому виробництві та для зайнятого персоналу. Економічна оцінка повинна враховувати майбутню, ще невідому активність інтелектуальних продуктів, яку можна порівняти з зануреною частиною айсберга, яку ще не видно, але вона дуже істотна. Вимірювання та оцінка державних дослідницьких органів можуть базуватися на їх внеску та виході, враховуючи три виміри: вартість, кількість та якість. Ці три аспекти показують реальну додану вартість, з використанням якої дослідницький орган виливає на користувачів інтелектуального продукту, забезпечуючи високий рівень його ефективності.

Існуючі наукові дослідження є основою для розуміння структури ефекту від споживання інтелектуального потенціалу, його основних характеристик та розрахунків [1-2, 15-17]. Разом з тим, слід зауважити, що методичні положення по розрахункам щодо рівня ефективності споживання інтелектуального продукту на сьогодні розроблені ще в недостатній мірі. Це в свою чергу значно ускладнює процес управління процесами розробки та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, що і визначає актуальність та необхідність подальших удосконалень в досліджуваному напрямі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Теорія і практика економічної ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності може бути в достатній мірі успішно використана в різних сферах виробничо-комерційної діяльності промислових підприємств. Наприклад, для відстежування та аналізу процесів формування, економічної оцінки, зміни та управління підприємницькою або інноваційною діяльністю промислових підприємств [9, 10]. Слід також відмітити неповну наукову розробку низки задач, які досліджують економічні результати процесів створення та споживання інтелектуальних продуктів, також ще не повністю досліджені теоретико-методологічні засади проведення економічної оцінки кон'юнктурних співвідношень позицій різних інтелектуальних продуктів на технологічному ринку, не визначена його роль і місце в керування ринковими зверненнями, практично немає в цей час організаційно-методичного забезпечення розрахунків економічної ефективності та їх врахування в процесі комерціалізації інтелектуальних продуктів.

Актуальність проблеми оцінки ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності, недостатнє її теоретико-методичне обґрунтування, теоретична та методологічна важливість вказаних задач, їх практична та наукова значущість для ефективно-виробничо-комерційної та інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств та організацій зумовили вибір напряму дослідження, тематику статті, її мету та основні завдання.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є розкриття ключових методичних аспектів комплексного економічного аналізу використання об'єктів інтелектуальної власності, правовласниками яких є промислові підприємства, оскільки в умовах інноваційної економіки зростає роль нематеріальних активів підприємства, основу яких становлять об'єкти інтелектуальної власності.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. При проведенні дослідження ми використовуємо різні назви результатів інтелектуальної (інноваційної) діяльності. В наявних дослідженнях це об'єкт інтелектуальної власності, об'єкт авторського права, інтелектуальний продукт, нематеріальний актив та ін. Хоча ці результати і розрізняються за контекстом їх використання, який може бути фінансовим, правовим, науковим чи обліковим, але для досягнення головної мети дослідження – оцінка ефективності їх створення та використання – це немає принципового значення.

Як було нами доведено в попередніх дослідженнях [1, 3, 7, 12] вартість інтелектуального активу підприємства прирівнюється до чистої дисконтованої вартості грошових потоків, які створені даним активом або до дисконтованої вартості витрат, які підприємство змогло уникнути внаслідок володіння (використання у власній діяльності, повного продажу, ліцензування) своїми інтелектуальними активами.

Проведене нами дослідження можливих варіантів введення в господарський обіг розроблених на підприємстві об'єктів інтелектуальної власності свідчить про те, що визначення тільки значення економічного ефекту далеко не завжди визначає їх переваги. Хоча пріоритет цього виду ефекту для промислового підприємства є зазвичай найбільший. В якості можливого ефекту інтелектуальної власності можуть бути і інші види ефектів, які в меншій мірі хвилюють розробників об'єктів інтелектуальної власності в разі їх використання на власному підприємстві.

В табл.1 ми приводимо перелік (на нашу думку, далеко не повний) ефектів, які можливо отримати в ринковій економіці при використанні об'єктів інтелектуальної власності. Використання розглянутих та обґрунтованих напрямків отримання певного зиску від інтелектуальних продуктів, які розроблено на підприємстві або по яким воно є правовласником може призвести до отримання різного роду ефектів, далеко не завжди пов'язаних з матеріальними вигодами (табл. 1).

Найбільш важливі складові інтегрального економічного ефекту, які можливо отримати внаслідок правоволодіння об'єктом інтелектуальної власності (власне споживання або продаж) представлено нами на рис. 1.

Таблиця 1 – Види ефектів від введення в господарський обіг інтелектуальної власності та їх характеристика

№№ п/п	Вид можливого ефекту	Характеристика ефекту
1.	Економічний	У вартісній формі враховує всі результати та витрати, зумовлені створенням та використанням ІВ
2.	Ринковий	Відтворює якісне покращення інноваційної продукції, виготовленої з використанням ІВ
3.	Науковий	Враховує розширення теоретичних знань, розвиток різних сфер наукової діяльності
4.	Науково-технічний	Характеризується новизною, корисністю, простотою, естетичністю, компактністю інноваційної продукції
5.	Комерційний (фінансовий)	Враховує фінансові наслідки для учасників процесу виробництва та споживання об'єкту ІВ
6.	Ресурсний	Визначається обсягами споживання та виробництва різного роду ресурсів на підприємстві
7.	Технічний	Відтворює розвиток техніки і технології

Продовження табл. 1

8.	Соціальний	Враховує покращення життєвого рівня та соціальних переваг при споживанні інтелектуальної власності
9.	Екологічний	Враховує покращення екологічних показників та наслідків виробничої діяльності підприємства (шум, вібрація, вода, освітленість, повітря і таке ін.)
10.	Правовий	Характеризує відповідність об'єктів інтелектуальної власності чинному законодавству (національному і міжнародному)
11.	Маркетинговий	Відтворює своєчасність розробки об'єкту інтелектуальної власності з точки зору наявності попиту на відповідні інноваційні розробки
12.	Регіональний	Характеризує покращення факторів та показників регіональної економіки
13.	Інформаційний	Забезпечується створенням нової інформації про методи задоволення потреб, розвитку техніки та економіки
14.	Податковий	Відтворює різного роду податкові державні пільги в сфері інноваційних розробок підприємства
15.	Синергічний	Комплексний вплив об'єкту інтелектуальної власності на різні сторони діяльності підприємства та його стейкхолдерів
16.	Етнічно-культурний	Оцінює вплив інтелектуальних продуктів на спосіб життя населення
17.	Негативний	Відтворює можливі негативні наслідки споживання об'єкту інтелектуальної власності, які проявляються в певних суперечностях між бізнесом, державою і довіллям

Джерело: складено автором на основі [1-3, 16, 17]

Розроблено методичні рекомендації по оцінюванню сукупного економічного ефекту від виробництва та використання об'єкту інтелектуальної власності на основі виявлення та розрахунку різних складових сукупного (інтегрального) економічного ефекту на різних стадіях життєвого циклу.

Всі види грошових потоків, які пов'язані як з витратами на розробку та споживання об'єкту ІВ, так і з формуванням складових сукупного економічного ефекту включаються в розрахунки за весь життєвий цикл об'єкту інтелектуальної власності з урахуванням їх дисконтування, тобто приведення на дату проведення розрахунків. При цьому пропонується в життєвому циклі інтелектуального продукту виділити три важливі для проведення економічної оцінки періоди:

а) період поточного стану інтелектуального продукту (момент проведення розрахунків ефективності);

б) період потенційно ефективного (прогнозованого) споживання інтелектуального продукту, який визначається терміном дії патентної охорони (винаходу, корисної моделі);

в) період постпрогнозного споживання інтелектуального продукту (має місце у випадках, коли інтелектуальний продукт буде ще приносити підприємству певні прибутки з урахуванням подовження термінів правового захисту інтелектуальної власності).

Рисунок 1 – Класифікація основних складових економічного ефекту від створення та використання інтелектуальної власності

Джерело: розроблено авторами

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок про те, що весь життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності з точки зору оцінки ефективності його створення та споживання (в складі інноваційного товару або при частковому або повному відчуженні) доцільно розбити на 9 стадій (табл. 2).

Таблиця 2 – Стадії життєвого циклу інтелектуального продукту з точки зору оцінки ефективності його створення та споживання

№№	Назва стадії	Характеристика	Вид ефекту
<i>Стадії створення об'єкту ІВ</i>			
1	Формування ідеї	Витрати на пошукові дослідження	Тільки витрати
2	НДДКР, формула винаходу	Витрати на фундаментальні дослідження	Тільки витрати
3	Правова охорона, пошук сфер споживання	Витрати на патентування, прикладні дослідження	Тільки витрати
4	Освоєння виробництва інновації (продукт, технологія, послуга)	Витрати на підготовку серійного виробництва	Тільки витрати

Продовження табл. 2

<i>Стадії самостійного потенційно ефективного споживання об'єкту інтелектуальної власності в складі інновації</i>			
5	Вихід на ринок та його освоєння	Ринкові витрати, ефекти від перших партій продаж	Ефект первісних ринкових продаж
6	Насичення ринку	Ринкові витрати, ефекти від великих партій продаж	Ефект основних ринкових продаж
7	Зменшення продаж	Ринкові витрати, ефекти від зменшених партій продаж	Ефект зменшених ринкових продаж
8	Вихід з ринку	Ринкові витрати, ефекти від заключних партій продаж	Ефект заключних ринкових продаж
<i>Стадії сумісного потенційно ефективного споживання об'єкту інтелектуальної власності в складі інновації</i>			
5	Вихід на ринок та його освоєння	Ринкові витрати, ефекти від перших партій продаж	Ефект первісних продаж, роялті
6	Насичення ринку	Ринкові витрати, ефекти від великих партій продаж	Ефект основних продаж, роялті
7	Зменшення продаж	Ринкові витрати, ефекти від зменшених партій продаж	Ефект зменшених продаж, роялті
8	Вихід з ринку	Ринкові витрати, ефекти від заключних партій продаж	Ефект заключних продаж, роялті
<i>Стадії ефективного споживання об'єкту інтелектуальної власності в складі інновації при його відчуженні</i>			
4-8	Стадії ефективного споживання об'єкту інтелектуальної власності в складі інноваційної продукції нового правласника (по аналогії з власним споживанням розробника)		
<i>Стадії постпрогнозного споживання об'єкту інтелектуальної власності</i>			
9	Модернізація інновації, нові сфери її використання, нові ринкові сегменти споживачів		Ефект постпрогнозного споживання інтелектуальної власності

Джерело: розроблено авторами

Табл. 2 складено згідно визначених раніше основних способів отримання підприємством-правласником прибутку (ефекту) від інтелектуальної власності. Життєвий цикл ефективності об'єкту інтелектуальної власності в певній мірі буде різним в залежності від того, чи розробник планує тільки власне його споживання, чи сумісно з іншими споживачами, чи зовсім не планує споживати цей інтелектуальний продукт в своєму виробництві.

Ефект життєвого циклу об'єкту інтелектуальної власності – $E_{жцІВ}$ пропонується оцінювати з урахуванням періоду формування життєвого циклу, структури витрат, прибутку та інших матеріальних вигід розробника:

$$E_{жцІВ} = f(T, B, П), \quad (1)$$

де: T – часова характеристика життєвого циклу; B – витрати, пов'язані з створенням та споживанням об'єкту ІВ; $П$ – прибутки та інші матеріальні вигоди розробника.

Значення показників B та Π в кожний період часу T мають різне значення, що надає підстави вважати наявність певної функції витрат $B = f(T)$ та доходів $\Pi = f(T)$. Вказані функції визначені на відповідних часових відрізках життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту, де вони мають місце (рис. 2).

Інтегральний ефект життєвого циклу інтелектуального продукту пропонується визначати з урахуванням всіх видів витрат підприємства B_{Σ} на кожній стадії життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту (по відношенню до значення інтегрального ефекту це будуть від'ємні значення) та всіх видів доходів (прибутку, паушального платежу, роялті, компенсаційних виплат, дотацій та ін.) – Π_{Σ} .

Відзначимо, що функція витрат $B = f(T)$ і функція доходів $\Pi = f(T)$ на кожній стадії життєвого циклу можуть бути різними, що передбачає поетапний їх розрахунок.

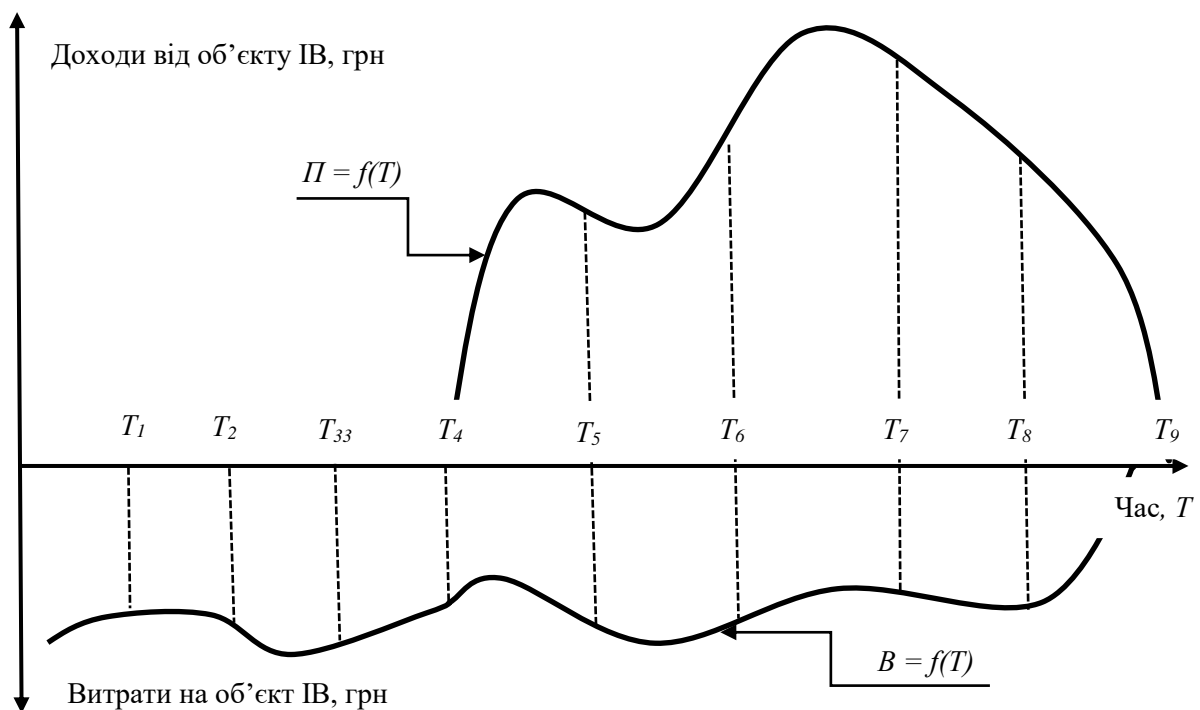

Рисунок 2 – Модель життєвого циклу ефекту інтелектуального продукту
Джерело: побудовано авторами

При цьому загальний обсяг витрат підприємства-розробника інтелектуального продукту B_{Σ} пропонуємо визначати з використанням наступної залежності (2):

$$\begin{aligned}
 B_{\Sigma} = & \int_0^{T_1} B(T_{0-1})dT + \int_{T_1}^{T_2} B(T_{0-1})dT + \int_{T_2}^{T_3} B(T_{0-1})dT + \int_{T_3}^{T_4} B(T_{0-1})dT + \int_4^{T_5} B(T_{0-1})dT \\
 & + \int_{T_5}^{T_6} B(T_{0-1})dT + \int_{T_6}^{T_7} B(T_{0-1})dT + \int_7^{T_8} B(T_{0-1})dT \\
 & + \int_8^{T_9} B(T_{0-1})dT. \quad (2)
 \end{aligned}$$

Після деяких перетворень формула (2) набуває більш компактного вигляду:

$$B_{\Sigma} = \sum_{T=1}^{T=9} \int_{T-1}^T B(T) dT \quad (3)$$

Загальний обсяг доходів підприємства-розробника інтелектуального продукту від його споживання (комерціалізації) Π_{Σ} пропонуємо визначати з використанням наступної залежності (формула 4):

$$\begin{aligned} \Pi_{\Sigma} = & \int_{T_4}^{T_5} \Pi(T_{4-5}) dT + \int_{T_5}^{T_6} B(T_{0-1}) dT + \int_{T_6}^{T_7} B(T_{0-1}) dT + \int_{T_7}^{T_8} B(T_{0-1}) dT \\ & + \int_8^{T_9} B(T_{0-1}) dT \end{aligned} \quad (4)$$

Після певних перетворень модель визначення загального обсягу доходів Π_{Σ} , пов'язаних з використанням даного інтелектуального продукту, буде мати наступний вигляд (формула 5):

$$\Pi_{\Sigma} = \sum_{T=4}^{T=9} \int_{T-1}^T \Pi(T) dT \quad (5)$$

З використанням моделей загального обсягу витрат (3) та загального обсягу доходів (5) за весь життєвий цикл, ефект від виробництва та споживання інтелектуального продукту визначмо наступним чином:

$$E_{жцпВ} = \Pi_{\Sigma} - B_{\Sigma} = \sum_{T=4}^{T=9} \int_{T-1}^T \Pi(T) dT - \sum_{T=1}^{T=9} \int_{T-1}^T B(T) dT. \quad (6)$$

Розрахунок значення $E_{жцпВ}$ дає можливість для загального висновку щодо економічних перспектив даного інтелектуального продукту, який має даний життєвий цикл ефекту. Результати розрахунків можуть однозначно визначити ефективність, нейтральність чи збитковість інтелектуального продукту, отриманого в результаті проведенні інтелектуально-інноваційної діяльності промислового підприємства. Більш наглядно вказані постулати представлені нами в табл. 3.

Пропоновано модель економічного оцінювання інтелектуального продукту дозволяє:

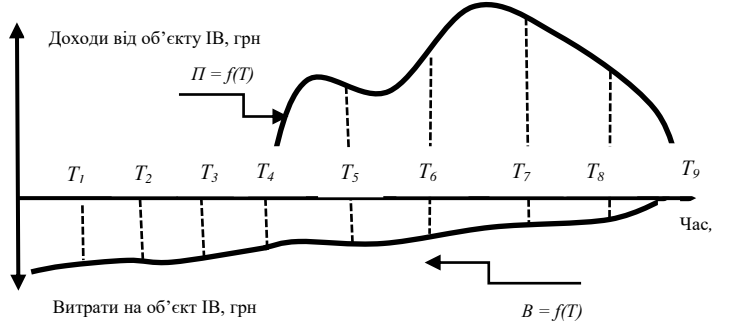
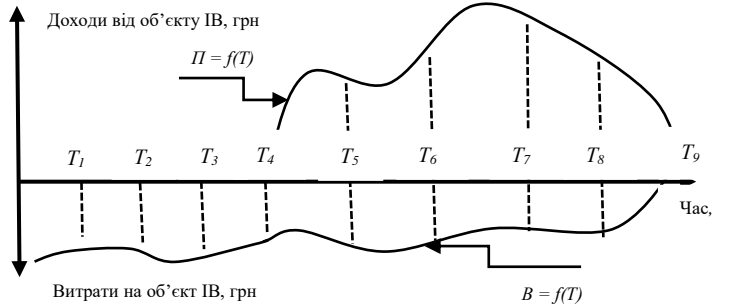
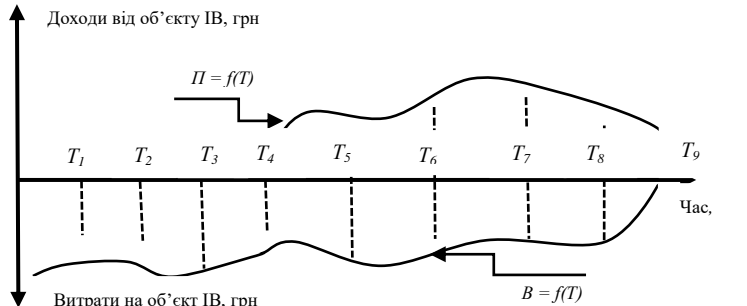
а) більш точно враховувати всі поточні (динамічні та статистичні) витрати та доходи, які пов'язані з розробкою та споживанням інтелектуального продукту;

б) враховує як вже здійснені витрати та отримані доходи, а також включає прогноз майбутніх витрат та доходів як в рамках патентного (нормативного) терміну служби, так і за його межами (постпрогнозний термін ефективного використання інтелектуального продукту);

в) чітко та однозначно визначати заключну характеристику ефективності інтелектуального продукту (прибутковий, беззбитковий, збитковий);

г) проводити коректне порівняння декількох інтелектуально-інноваційних проектів по критерію показника ефективності життєвого циклу їх об'єкту (інтелектуального продукту).

Таблиця 3 – Сценарії економічної інтерпретації життєвого циклу ефективності інтелектуального продукту

Значення $E_{жцІВ}$	Вид графічного відтворення економічного циклу ефективності	Економічна інтерпретація
Якщо значення $E_{жцІВ} > 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} > B_{\Sigma}$		Інтелектуальний продукт є прибутковим
Якщо значення $E_{жцІВ} = 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} = B_{\Sigma}$		Інтелектуальний продукт є беззбитковим
Якщо значення $E_{жцІВ} < 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} < B_{\Sigma}$		Інтелектуальний продукт є збитковим

Джерело: авторська розробка

Зауважимо, що запропонований підхід на основі моделі ефективності життєвого циклу інтелектуального продукту може надати прийнятні результати у випадку, коли промислове підприємство чи наукова організація реалізує всі стадії життєвого циклу

інтелектуального продукту власними силами. Тобто, незалежно ні від кого генерує нові ідеї, здійснює всі роботи в сфері НДДКР, самостійно проводить підготовку та освоєння виробництва інноваційного продукції на основі розробленого об'єкту інтелектуальної власності, досліджує і прогнозує технологічний ринок, проводить роботу по охороні та захисту свої виключних прав. Якщо ж схема грошових потоків (витрат та прибутків) будується по декількох підприємствах (організаціях) то зазвичай отримуються в певній мірі розрізнені дані, які дуже складно консолідувати, так як економічні відділи головного підприємства-розробника в повній мірі володіє тільки даними, які стосуються його підприємства.

Тому можемо зробити прикінцевий висновок про те, що визначення ефекту життєвого циклу інтелектуального продукту в найбільш ефективному вигляді можна зробити в тому випадку, коли в інноваційному процесі задіяне тільки одне підприємство.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок за даним напрямом. У статті розроблено теоретико-методичне узагальнення та запропоновано авторське вирішення наукової задачі щодо удосконалення методичного та організаційного інструментарію оцінювання ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств. Результати даного дослідження дозволяють авторам сформулювати наступні прикінцеві узагальнення та висновки.

У результаті проведення компаративного аналізу методів оцінки ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності авторами виділено раціональний склад можливих критеріїв та показників для проведенні відповідної оцінки, використання яких в практиці діяльності промислових підприємств дозволяє виявляти наявність важливих негативів, серед яких слід виділити вузьку цільову орієнтацію отриманої оцінки ефекту, практичну однаковість методичних положень по оцінюванню ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності та інвестиційної, дефіцит нормативних характеристик показників ефективності, що орієнтує дослідників на розробку нових науково обґрунтованих підходів до оцінювання ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності на промислових підприємствах.

На основі дослідження та узагальнення наявних на цей час методичних підходів до визначення ефективності розробки та споживання інтелектуальних продуктів, враховуючи галузеві та корпоративні особливості інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств доведено необхідність та важливість використання інтегрального підходу до оцінювання ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств. Такий підхід є синтезом цільового, результативного та витратного підходів, які використовуються в ієрархічному зв'язку і забезпечують, по перше, оцінку ступеня досягнення результату інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства (в порівнянні з максимальним рівнем), по-друге, досягнення поставленої мети щодо доцільності витрат підприємства в статичному та динамічному вимірі. Використання цього підходу дозволяє уточнити зміст поняття «ефективність інтелектуально-інноваційної діяльності промислового підприємства» як максимально можливої за наявних умов стану внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Вказані положення складають теоретичну основу для методичного забезпечення процесів оцінювання ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств.

На основі маркетингової концепції життєвого циклу інтелектуально-інноваційного продукту, розроблено теоретико-методичний підхід щодо оцінювання ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств, у рамках якого запропоновано інтегральну систему оцінювання економічної ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств. Дана система базується на принципах гнучкості, адаптивності, формалізованості і представляє собою сукупну базу чотирьох часткових систем показників за відповідними критеріями науково-технологічної, економічної, екологічної та соціальної ефективності в рамках окремих цільових напрямів оцінювання.

Проведене дослідження дозволяє з нових позицій оцінити методологічну та науково-теоретичну сутність економічної оцінки об'єктів інтелектуальної власності. Оцінка ефекту інтелектуальних технологій з урахуванням стадії їх життєвого циклу є необхідною умовою ефективної комерціалізації, тобто їх введення в процес ринкової комерціалізації (куплю-продаж) або використання у власній виробничо-господарській діяльності з метою підвищення її ефективності. Слід зазначити, що питання оцінки ефективності об'єктів інтелектуальної власності та їх комерціалізації досить складні та вимагають подальших досліджень для формування їх надійної методологічної та методичної бази. Більшість наданих в статті пропозицій є неординарними, пропонуються вперше і вимагають подальшого опрацювання, уточнення і розвитку, особливо в практичному аспекті. Тому перспективи подальших досліджень автори пов'язують із систематизацією проведених досліджень, докладнішим врахуванням факторів, зв'язок їх із галуззю (сферою економіки) базового використання та подальший розвиток концептуальних положень, які тільки початково позначені авторами у даній статті.

1. Яковлев А.І. Методика визначення ефективності інвестицій, інновацій, господарських рішень в сучасних умовах. Вид. 2-е, переробл. і доп. Харків. Вид-во «Підручник НТУ «ХПІ», 2017. 100 с. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/mevief.pdf (дата звернення 16.05.2023).
2. Перерва П.Г. Інтелектуальна власність: магістерський курс: підручник / П.Г.Перерва, В.І.Борзенко, Т.О.Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Планета-Прінт, 2019. 1002 с. URL:<http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/415723> (дата звернення 16.05.2023).
3. Бутнік-Сіверський О.Б. Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2020. 344 р. URL: http://ndiiv.org.ua/Files2/vydannia_2020/method.evaluation.pdf (дата звернення 16.05.2023).
4. Витвицька О.Д., Кобелева Т.О., Перерва П.Г., Ковальчук С.В. Стратегічне управління розвитком підприємства на засадах інтелектуальної власності // *Вісник НТУ "ХПІ" (економічні науки): зб. наук. пр.* Харків: НТУ "ХПІ", 2022. № 1. С. 52-57. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60492> (дата звернення 17.05.2023).
5. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Формування системи економічної стійкості та комплаєнс захисту машинобудівного підприємства // *Економіка: реалії часу*. 2018. № 1 (35). С. 98-106. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2018/No1/98.pdf> (дата звернення 17.05.2023).
6. Перерва П., Маслак О., Кобелева Т., Кучинський В., Ілляшенко С. (2021). Ефективність інформаційних технологій в управлінні інтелектуальною власністю промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (1), 53–58. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.1.53>
7. Вірченко В.В. Інтелектуальна власність: теоретичні витoki та економічні імперативи

- розвитку. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 488 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/https://lira-k.com.ua/preview/12568.pdf4> (дата звернення 17.05.2023).
8. Кобелева Т.О. Комплаєнс-безпека промислового підприємства: теорія та методи: монографія. Харків: Планета-Принт, 2020. 354 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54748>
9. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobieliava T.A. Compliance program: tutorial. Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019. 689 p.
10. Ткачова Н.П., Перерва П.Г., Кобелева Т.О., Формування інноваційної та інвестиційної політики промислового підприємства на засадах збалансованої системи показників // *Вісник НТУ "ХПІ" : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва*. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 59 (1168). С. 96-100. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/20638> (дата звернення 17.05.2023).
11. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
12. Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Маркетингові підходи до моніторингу кон'юнктури товарного ринку промислового підприємства // *Екон. вісник НТУУ «КПІ» : зб. наук. пр. Київ : НТУУ "КПІ"*, 2017. № 14. С. 468-477. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108749> (дата звернення 20.05.2023).
13. Кобелева Т.А., Перерва П.Г. Коррупция как составляющая комплаєнс-программы // *Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі: зб. тез наук. робіт 2-ї Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 28-30 листопада 2017 р. – Кременчук, 2017. С. 135-139. URL: <https://drive.google.com/file/d/1VfD6Q-JxttC6E07GewolQywXXc1jhzY8/view> (дата звернення 20.05.2023).*
14. Kocziszky G., Veres Somosi M., Kobieliava T.O. Compliance risk in the enterprise // *Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2017": тр. 8-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. Харків : НТУ "ХПІ", 2017. С. 54-57.*
15. Кобелева Т.О. Сутність та визначення комплаєнс-ризиків. *Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Екон.науки*. Харків: НТУ "ХПІ", 2020. № 1 (3). С. 116-121.
16. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
17. Kocziszky G., Veres Somosi M., Kobieliava T.O. Compliance risk in the enterprise // *Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2017": тр. 8-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молод. вчених (Харків, 27 грудня 2017 р). Харків : НТУ «ХПІ», 2017. С. 54-57. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/34528> (дата звернення 20.05.2023).*

1. Yakovlyev A.I. *Metodyka vyznachennya efektyvnosti investytsiy, innovatsiy, hospodarskykh rishen v suchasnykh umovakh [Methodology for determining the effectiveness of investments, innovations, and economic decisions in modern conditions]*. Vyd. 2-e, pererobl. i dop. Kharkiv. Vydvo «Pidruchnyk NTU «KhPI», 2017. 100 s. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/mevief.pdf (accessed 16.05.2023). (in Ukrainian).
2. Pererva P.G. (2019) *Intelektualna vlasnist: mahistersky kurs: pidruchnyk [Intellectual property: masters course: textbook] / red.: P.G.Pererva, V.I.Borzenko, T.O.Kobieliava; Nats. tekhn. un-t "Kharkiv. politekhn. in-t". –Kharkiv: Planeta-Print. 2019. 1002 s. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/415723> (accessed 16.05.2023).* (in Ukrainian).
3. Butnik-Siversky O.B. (2020) *Metodolohiya otsinky vartosti maynovykh prav intelektualnoyi vlasnosti ta praktychni aspekty yiyi zastosuvannya [Methodology for assessing the value of intellectual property rights and practical aspects of its application]: monograph. Kiev: Interservis, 344 p. URL:*

http://ndiiv.org.ua/Files2/vydannia_2020/method.evaluation.pdf (accessed 16.05.2023). (in Ukrainian).

4. Vytvytska O.D., Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kovalchuk S.V. Stratehichne upravlinnia rozvytkom pidpriemstva na zasadakh intelektualnoi vlasnosti [Strategic management of the development of the enterprise on the basis of intellectual property] // Bulletin of NTU "KhPI" (Economic Sciences): coll. of science pr. Kharkiv: NTU "KhPI", 2022. № 1. S. 52-57. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60492> (accessed 17.05.2023). (in Ukrainian).

5. Kobieliava T.O., Pererva P.G. Formuvannia systemy ekonomichnoi stiikosti ta komplaiens zakhystu mashynobudivnoho pidpriemstva [Formation of the system of economic stability and compliance of the protection of the machine-building enterprise] // Economics: realities of time. 2018. №1 (35). S. 98-106. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2018/No1/98.pdf>(accessed 17.05.2023). (in Ukrainian).

6. Pererva P., Maslak O., Kobieliava T., Kuchynskiy V. & Iliashenko S. (2021). Efektyvnist informatsiinykh tekhnolohii v upravlinni intelektualnoiu vlasnistiu promysloвого pidpriemstva [The effectiveness of information technologies in the management of intellectual property of an industrial enterprise]. Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences), (1), 53–58. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2021.1.53> (in Ukrainian).

7. Virchenko V. (2013) Evolyutsiya pidkhodiv do klasyfikatsiyi obyektiv intelektualnoyi vlasnosti [Evolution of approaches to the classification of intellectual property objects] // *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*. 2013. Vyp. 144. S.5-7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2013_144_3 (accessed 17.05.2023). (in Ukrainian).

8. Kobyelyeva T.O. Komplaiens-bezpeka promysloвого pidpriemstva: teoriya ta metody: monohrafiya [Compliance-safety of an industrial enterprise: theory and methods: monograph]. Kharkiv: Planeta-Prynt, 2020. 354 s. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54748> (in Ukrainian).

9. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobieliava T.A. Compliance program: tutorial. Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019. 689 p. (in Ukrainian).

10. Tkachova N.P., Pererva P.G., Kobieliava T.O. Formuvannia innovatsiinoi ta investytsiinoi polityky promysloвого pidpriemstva na zasadakh zbalansovanoi systemy pokaznykiv [Formation of the innovative and investment policy of an industrial enterprise on the basis of a balanced system of indicators] // Bulletin of NTU "KhPI": coll. of science pr. Topic. issue : Technical progress and production efficiency. Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. № 59 (1168). S. 96-100. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/20638> (accessed 17.05.2023). (in Ukrainian).

11. Starostina A.O. Marketynh: teoriya, svitovyy dosvid, ukrayinska praktyka: pidruch [Marketing: theory, world experience, Ukrainian practice: under the leadership]. K.: *Znannya*, 2009. 1070 s. (in Ukrainian).

12. Pererva P.H., Kobieliava T.O. Marketynhovi pidkhody do monitorynhu koniunktury tovarnoho rynku promysloвого pidpriemstva [Marketing approaches to monitoring the commodity market situation of an industrial enterprise] // Ekon. gazetteer of NTUU "KPI": coll. of science pr. Kyiv: NTUU "KPI", 2017. № 14. S. 468-477. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108749>(accessed 20.05.2023). (in Ukrainian).

13. Kobeleva T.A., Pererva P.G. Korruptsiya kak sostavlyayushchaya komplaiens-programmi [Corruption as a component of the compliance program] // Strategic prospects for the development of economic entities in an unstable economic environment: sb. thesis of sciences. robit 2-ï All-Ukr. sci.-pract. Internet conf. from international I will participate, 28-30 leaf fall 2017 - Kremenchuk, 2017. S. 135-139. URL: <https://drive.google.com/file/d/1VfD6Q-JxttC6E07GewolQyWXXc1jhzY8/view>. (accessed 20.05.2023). (in Ukrainian).

14. Kocziszky G., Veres Somosi M., Kobieliava T.O. Compliance risk in the enterprise // Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrayiny: problemy, perspektyvy, efektyvnist "Forvard 2017": tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyx, 27 grudnya 2017. Kharkiv: NTU "KhPI", 2017. P. 54-57. (in Ukrainian).

15. Kobieliava T.O. Sutnist ta vyznachennia komplaiens-ryzyku [The essence and definition of compliance risk]. Bulletin of NTU "KhPI": coll. of science Ave. of Economic Sciences. Kharkiv: NTU

"KhPI", 2020. № 1(3). S.116-121. (in Ukrainian).

16. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p. (in Ukrainian).

17. Kocziszky G., Veres Somosi M., Kobieliava TO. (2017) Compliance risk in the enterprise // *Stratehiyi innovatsiynoho rozvytku ekonomiky Ukrayiny: problemy, perspektyvy, efektyvnist "Forward-2017": tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molod. vchenykh, 27 hrudnya 2017.* [Strategies of innovative development of the economy of Ukraine: problems, prospects, efficiency "Forward-2017": tr. 8th International. scientific-practical Internet conf. stud. and young. scientists, December 27, 2017]. Kharkiv: NTU "KhPI". S. 54-57. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/34528> (accessed 20.05.2023). (in Ukrainian).

Pererva P. G., Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics and international economic relations, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkiv, Ukraine).

Maslak M. V. PhD, Associate Professor, doctoral student of the Department of Business Economics and international economic relations, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkiv, Ukraine).

Economic evaluation of intellectual products based on the marketing concept of the life cycle.

The purpose of the article. The purpose of this study is to reveal the key methodological aspects of a comprehensive economic analysis of the use of intellectual property objects, the right holders of which are industrial enterprises.

Analyses results. The theoretical and methodological issues of determining the economic effect of the processes of creation and use of intellectual property objects are considered. The types of economic effects that may arise in the process of conducting an economic assessment of intellectual property objects, which are closely correlated with the accuracy and objectivity of the assessment carried out, have been formed and substantiated. For the first time, a methodical approach to the evaluation of the effectiveness of innovative activity of enterprises on the basis of the marketing concept of the life cycle of an intellectual product is proposed. It was concluded that the entire life cycle of the object of intellectual property from the point of view of evaluating the efficiency of its creation and consumption (as part of an innovative product or in the case of partial or complete alienation) should be divided into 9 stages. For a better perception of the significance and scope of use of the efficiency estimates proposed for practical use, it is proposed to distinguish three important periods for economic evaluation in the life cycle of an intellectual product: the period of the current state of the intellectual product (the moment of performance calculations); the period of potentially effective (forecasted) consumption of an intellectual product, which is determined by the term of patent protection (invention, utility model, etc.); the period of post-forecast consumption of an intellectual product (takes place in cases when the intellectual product will still bring certain profits to the enterprise, taking into account the extension of the terms legal protection of intellectual property. Determination of the effect of the life cycle of an intellectual product in the most effective form is recommended to be done in the case when only one enterprise is involved in the innovation process, which is both the developer and the consumer of the intellectual product.

Conclusions and directions for further research. The conducted research allows us to evaluate the methodological and scientific-theoretical essence of the economic evaluation of intellectual property objects from new positions. Assessment of the effect of intellectual technologies, taking into account the stage of their life cycle, is a necessary condition for effective commercialization, that is, their introduction into the process of market commercialization (purchase and sale) or use in one's own production and economic activity with the aim of increasing its efficiency. It should be noted that the issues of assessing the effectiveness of intellectual property

objects and their commercialization are quite complex and require further research to form a reliable methodological and methodical base. Most of the proposals presented in the article are extraordinary, they are proposed for the first time and require further processing, clarification and development, especially in the practical aspect. Therefore, the authors associate the prospects of further research with the systematization of the conducted research, a more detailed consideration of factors, their connection with the industry (economic sphere) of basic use and the further development of conceptual provisions, which are only initially indicated by the authors in this article.

Keywords: intellectual property, management, effect, life cycle, economic evaluation, efficiency, industrial enterprises

Надійшло до редакції: 20 травня 2023